ROLUL PROCESULUI INSTRUCTIV-EDUCAȚIONAL ÎN FORMAREA CULTURII GENDER

Marina OCHIȘOR

Scopul şi obiectivele investigaţiei acestei teme sunt orientate spre evaluarea rolului procesului instructiv-educațional în formarea culturii gender. În procesul cercetării, ne-am propus să explorăm rolul pe care îl joacă educaţia în perpetuarea comportamentelor stereotipice de gen în rândul fetelor şi al băieţilor; să identificăm atitudinile şi convingerile fetelor şi băieţilor cu privire la impactul procesului instructiv-educațional în formarea culturii gender; să explicăm esența factoriilor educaționali și ai socializării de gen; să identificăm nivelul educației gender în unele instituții de învățământ rurale de la noi; să răspândim la scară largă recomandări de politici şi mesaje privind eliminarea stereotipurilor de gen în educaţie. În ansamblu, am pornit de la ipoteza că în sistemul de educaţie din țara noastră, prin conţinuturile vehiculate, prin metodele utilizate, prin specificul relaţiilor educaţionale, mai persistă riscul inducerii, în mod direct sau indirect, a unor stereotipii şi prejudecăţi de gen.

În societatea contemporană, anume educaţia, în calitate de sursă importantă socială, oferă oamenilor oportunitatea, indiferent de genul acestora, de a avea acces la procesul de luare a deciziilor în diverse sfere ale vieţii publice şi, respectiv, oferindu-le condiţii optime de existenţă. În acest sens, educaţia trebuie privită drept instrument important de asigurare a egalităţii de şanse pentru femei şi bărbaţi în toate domeniile de activitate.

Subiectul educației de gen și valorificării dimensiunii de gen în educaţie este unul important, captând atenția a tot mai multor cercetători și instituții, inclusiv din Republica Moldova. Diverse cercetări anterioare în domeniul științelor educației, precum și în domeniul studiilor de gen au stabilit că „sistemul de învăţământ, prin conţinuturi şi prin modalităţi didactice de transmitere a acestora, prescrie modele de gen în ceea ce priveşte integrarea socială şi dezvoltarea profesională a indivizilor”. Realizarea egalităţii de gen în educaţie prezintă unul dintre factorii necesari pentru asigurarea dezvoltării durabile a societăţii şi depăşirii sărăciei.

Educaţia de gen, spre deosebire de alte tipuri de „noi educaţii” – civică, ecologică, pentru înţelegerea diversităţii etnice, a toleranţei, pentru dezvoltarea comunitară etc. – este, deocamdată, modest prezentă în şcoală. Ea rămâne, în multe cazuri, un concept vag atât pentru cadrele didactice din instituţiile de învăţământ de toate nivelurile, cât şi pentru celelalte instituţii sociale şi societatea civilă.

Şcoala, în calitate de instituţie publică, înglobează valorile, standardele, normativele societăţii, unele derivate din stereotipurile de gen, pe care le impune copiilor, viitorilor adulţi. În contextul sistemului de învăţământ actual, se poate constata cu uşurinţă că nu există o preocupare suficientă pentru aspectele de gen, acestea fiind mai greu sesizate de cadrele didactice şi elevii implicaţi în diferite activităţi şcolare. Aceste concluzii decurg şi din cercetarea pe care am realizat-o, îmbinând atât metode cantitative de cercetare, cât şi metode calitative. Astfel, fiind întrebaţi: Vi s-a explicat la unele din lecţii sau activităţi extracurriculare noţiunile: „gen”, „gender”, „egalitate de şanse” , 95% dintre elevii intervievaţi au negat acest fapt.

O latură importantă a educaţiei de gen în şcoală o constituie abordarea diferenţiată a elevilor şi a elevelor de către profesori. Astfel, în discuţiile despre orientarea profesională şi vocaţională, 85% dintre elevii intervievaţi au răspuns că da, există „meserii doar pentru băieţi” şi „meserii doar pentru fete”. 75% dintre părinţi consideră că o bună parte din activităţile şcolare sunt segregate pe sexe. Astfel, pentru fete sunt recomandate sporturi „uşoare”, cu nivel competitiv scăzut, iar pentru băieţi cele puternic competitive. În ceea ce priveşte educaţia pentru formarea aptitudinilor (inclusiv, a celor tehnice), aceasta este orientată, în aspectele ei practice, prin muncă industrială pentru băieţi şi prin activităţi manuale pentru fete.

Învăţarea, preluarea şi imitarea unor comportamente legate de paradigma de gen, a atitudinilor şi convingerilor noastre, ale adulţilor stereotipizaţi, sunt procese prin care ne condamnăm copiii să nu-şi dezvăluie potenţialul, ci să urmeze „calapodul dihotomic”, să-şi „mutileze psihicul” în favoarea aşa-numitei normalităţi de gen, ambalaje comode multora: pentru că nu trebuie să depui eforturi în plus ca să individualizezi mesajul, ci doar să-l specifici în două: bărbătesc/femeiesc. Această lene şi comoditate a adulţilor transfigu-

rează copiii: ei nu devin ceea ce *pot şi doresc*, ci ceea ce *trebuie*. Astfel, se pun în aplicare stereotipurile de gen, aparent inofensive, dar care, exagerate şi utilizate fără discernământ, determină prejudecăţi de gen, discriminare de gen, misoginie, misandrie, frustrări şi echivocuri, violenţă, inegalităţi de gen în toate domeniile.

După cum am observat, atât în cazul fetelor, cât şi în cazul băieţilor, diferenţa de gen are rădăcini în familie. În răspunsurile a 75% dintre părinţi s-a evidenţiat că trăsăturile de gen urmează linia stereotipizării: băieţii sunt caracterizaţi de părinţi ca fiind puternici, curajoşi, voinici, iar fetele – atente, sensibile, grijulii etc. Concluzia este că institutul cel mai important de socializare al personalităţii îl constituie familia. Printre factorii de bază de socializare pot fi menţionaţi, de rând cu familia – şcoala, grupul de prieteni, mass-media, locul de muncă etc. Totodată, părinţii ar trebui să ofere multiple modele de comportament, afectivitate şi atitudini, inclusiv specifice din punctul de vedere al genului.

În procesul cercetării rolului procesului instructiv-educaţional în formarea culturii gender, au fost evidenţiate o serie de probleme şi puncte critice privind problematica de gen. Pornind de la analiza acestora, credem că sunt îndreptăţite unele recomandări care vin în sprijinul promovării şi valorificării dimensiunii de gen în educaţie: eliminarea discriminărilor dintre genuri în practicile educaţionale (segregarea sporturilor, a activităţilor din ateliere şi din cadrul orelor de lucru manual, a educaţiei sexuale în orientarea şcolară şi profesională); pregătirea cadrelor didactice în conformitate cu principiul egalităţii gender; respectarea principiului şanselor egale pentru ambele sexe în ce priveşte formele de educaţie, profesia şi viaţa publică; includerea în cadrul programelor de pregătire iniţială şi continuă a cadrelor didactice, a unui modul de formare pe tema „gen şi educaţie” care să permită inclusiv ameliorarea activităţii de informare, consiliere şi orientare privind cariera; informarea elevilor cu privire la asemănările şi diferenţele de gen etc.

Pe baza informaţiilor culese din literatura de specialitate şi din analiza răspunsurilor la chestionarele aplicate, putem afirma că, la nivel formal şi intenţional, mediul fizic şcolar nu face dovada unui interes explicit faţă de problematica de gen în educaţie. Cele mai

multe aspecte ale mediului fizic şcolar sunt neutre la gen. Credem că transformarea conştiinţei individuale şi publice, conştientizarea necesităţii egalităţii genurilor nu se produce în mod automat, doar prin introducerea unor discipline. Este necesar de a revedea conţinutul curriculumului şi al materialelor didactice la toate treptele de învăţământ, în special, de a introduce aspectul de gen în pregătirea profesională a cadrelor didactice. Drept scop se propune şi micşorarea nivelului de stereotipizare de gen a tuturor actorilor procesului educational, conştientizării stereotipurilor de gen, diminuării nivelului de conflictualitate parvenit din influenţa acestora.

Paralel sunt necesare modificări la nivel de cadru legislativ-normativ, realizarea programelor de informare/educare de gen a populaţiei şi prin implicarea activă a mass-mediei, programelor speciale orientate spre ridicarea statutului femeilor în societate, promovarea modelelor de parteneriat şi respect între genuri, fortificarea familiei, reevaluarea rolurilor tradiţionale de gen în familie şi viaţa publică.

Un rol aparte în acest proces, după cum am menţionat, îi revine familiei. Familia se prezintă în calitate de subiect şi obiect al procesului socializării de gen. Pe de o parte, familia este un instrument important al socializării de gen al membrilor acesteia şi deseori în mod direct contribuie la reproducerea stereotipurilor de gen în societate. În viaţa de familie deseori aşteptările de rol şi valorile de viaţă ale partenerilor nu coincid, fapt ce duce la conflicte. Aceste conflicte se intensifică mai ales în cazurile când femeile încearcă să trăiască independent, depăşind hotarele tradiţiilor.

Totodată, se atestă o tendinţă interesantă, când copiii, la rândul lor, încep a-şi educa propriii părinţi, în special, referitor la valorile vitale. Părinţii de azi ai generaţiei în creştere, fiind în mare parte purtătorii reprezentărilor stereotipe de gen, se confruntă cu probleme în educarea copiilor, în special, în vederea noilor educaţii. Divergenţele de valori în relaţiile părinţi-copii se răsfrâng asupra identificării fetelor şi băieţilor. Pedagogii menţionează, că puţini dintre copii doresc să le semene părinţilor, mamei sau tatălui. Cauze pot fi diferite, dar în acelaşi timp trebuie menţionat numărul redus de modele pozitive pentru imitare. Specialiştii indică asupra faptului că atât băieţii, cât şi fetele duc, în multe cazuri, lipsă de modele comportamentale pozitive, inclusiv parentale şi conjugale.

În acest context, se atestă necesitatea reevaluării normelor şi atitudinilor sociale referitor la relațiile familiale, rolurilor de gen, pregătirea tinerilor pentru viața de familie. Drept rezultat este expectată transformarea treptată a conştiinţei fetelor şi băieților, femeilor şi bărbaților, asigurarea condițiilor pentru trecerea de la patriarhatul traditional spre o altă combinație, anume spre parteneriat, așa cum ar fi progresist să se întâmple şi cum se întâmplă în țările Uniunii Europene, țări care sunt tratate ca model normativ. Incontestabil că educaţia este şi rămâne una dintre căile fundamentale de corectare a inegalităţilor sociale şi, desigur, a celor care au loc din motive de diferență de sex, contribuind astfel la construirea unei societăţi libere şi democratice.

Bibliografie:

1. BODRUG-LUNGU, V. *Probleme de gen ale educaţiei.* Univers Pedagogic, 2007.
2. CHIRA, V., VĂETIŞI, L. *Diferențe de gen în educație. Factori sociali, succes școlar și construcția genului în mediul școlar*. Cluj-Napoca, 2012.
3. POLLAK, W. *Băieții, așa cum sunt ei: să eliberăm fiii de mituri,* 1998.
4. TERZI, D. *Educația de gen – un vector al democratizării societății din perspectiva de gen.* Rubricã realizatã cu sprijinul Programului Echitate Gender & Șanse Egale al Fundației SOROS-Moldova.
5. https://msmps.gov.md/ro/content/strategia-pentru-asigurarea-egalitatii-de-gen-republica-moldova-pentru-anii-2016-2020

Recomandat
Svetlana COANDĂ, dr. hab., conf.univ.